

MAİ VE SİYAH

HALİD ZİYA UŞAKLIGİL

Sadeleştiren
İbrahim Özen

 / otukennesriyat

YAYIN NU: 2154
EDEBî ESERLER: 1092

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-774-5

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Necati Tonga

Son Okuma: Sena Bedir

Kapak İllüstrasyonu: Feyza Ay

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Çelebi Şenel

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Unifset Basım Yayın Sanayii ve Ticaret Ltd Şti
Yakuplu Mah. 194. Sok. Nu:1 / 159 3. Matbaacılar Sitesi
Beylikdüzü-İstanbul Tel: (0212) 875 37 85
Sertifika Nu: 72541

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul - 2024

HALİD ZİYA UŞAKLIGİL: 1865'te İstanbul'da doğdu. Bir kolu İstanbul'da bulunan, bir kolu İzmir'e yerleşerek halı ticaretiyle uğraşan Uşaklı Helvacızâdeler ailesine mensuptur. Mercan'daki bir mahalle mektebi, yeni usulde eğitim veren sıbyan mektebi, Fatih Askerî Rüşdiyesi, İzmir Rüşdiyesi, 1883'te mezun olduğu Ermeni Katolik rahiplerinin açtığı Mechitariste Okulu eğitim gördüğü yerlerdir. Mezuniyetinin ardından İzmir Rüşdiyesi ve İzmir İdadisi'nde Fransızca, Türkçe ve edebiyat öğretmenliği yaptı. 1884'te Tevfik Nevzat ve Bıçakçızâde Hakkı'yla *Nevruz* dergisini, 18 Kasım 1886'da Tevfik Nevzat'la *Hizmet* gazetesini çıkardı. Bu gazetede roman, hikâye, mensur şiir, makale ve fıkralarını yayımladı. 1893'te iki ay sürdüreceği Vilayet Mesalih-i Ecnebiyye Kalemî başkâtipliği yaptı. Daha sonra İstanbul'a giderek Reji İdaresi'nde çalışmaya başladı. Recaizade Mahmud Ekrem aracılığıyla Servet-i Fünun Topluluğu'na katılarak bu süreçte edebî hayatının en verimli dönemini yaşadı. II. Meşrutiyet'ten sonra bir süre Darülfünun Edebiyat Fakültesi'nde Batı Edebiyatı ve Estetik dersleri okuttu. Nisan 1909'da Mâbeyin Başkâtipliği görevine getirildi, 1912'ye kadar kaldığı bu görevi sırasında âyan üyeliği de yaptı. İttihat ve Terakki'nin görevlendirmesiyle 1913'te Paris ve Bükreş'e, 1914'te tedavi için Almanya'ya gitti. Millî Mücadele döneminde Yeşilköy'deki köşküne çekilerek *İkdam*, *Vakit*, *Peyâm-ı Sabah* gibi devrinin ulusal gazetelerinde sürdürdüğü edebî faaliyetine Cumhuriyet döneminde de hız kesmeden devam etti. 27 Mart 1945'te vefat etti, Bakırköy Mezarlığı'ndaki aile kabristanına defnedildi.

Eserlerinden bazıları:

Roman: *Ferdi ve Şürekâsı* (1895), *Mai ve Siyah* (1898), *Aşk-ı Memnu* (1901), *Kırk Hayatlar* (1924) ... **Hikâye:** *Nâkil I-II-III-IV* (1893-1894), *Küçük Fıkralar I-II* (1897), *Bir Yazın Tarihi* (1900), *Solgun Demet* (1901) ... **Hatıra:** *Kırk Yıl* (1936), *Saray ve Ötesi* (1940-1942), *Bir Acı Hikâye* (1942). **Makale-deneme:** *Sanata Dair I-II* (1938-1939). **Piyes:** *Füruzan* (1918), *Kâbus* (1918) ...

Doç. Dr. İbrahim Özen: 1987 yılında İzmir’de doğdu. Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini Gazi Üniversitesi’nde tamamladı. Otobiyografik türler, Cumhuriyet dönemi süreli yayınları, modern Türk romanı ve öyküsü çalışma alanları arasındadır. Çeşitli dergilerde Yeni Türk Edebiyatı alanında yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Halid Ziya Uşaklıgil

SUNUŞ

Mai ve Siyah, Halid Ziya'nın Edebiyat-ı Cedide topluluğuna katıldıktan sonra yayımladığı ilk romanıdır. *Servet-i Fünun* dergisinde 1896-1897 yılları arasında kırk beş sayı, resimli olarak tefrika edilen roman, 1898 yılında Âlem Matbaası'nda kitap olarak basılmıştır.

Mai ve Siyah, hayatta istediği hiçbir şeyi başaramamış, hayalperest bir genç olan Ahmet Cemil'in romanıdır. Orta hâlli bir ailenin çocuğu olan Ahmet Cemil, bütün gününü kitaplarla ve edebiyat dünyasına yenilik getireceğini düşündüğu şiiri ile geçirmek ister. Ancak babasının erken yaşta ölümü üzerine bir taraftan eğitim hayatını sürdürür diğer taraftan devrin kitapçalarına tercümeler yapıp zengin aile çocuklarına özel dersler vererek ailesini geçindirmek zorunda kalır.

Ahmet Cemil'in hayatta gerçekleştirmek istediği üç büyük hayali vardır. Bu hayaller, tüm vaktini edebiyatla geçirebilmek için gazete sahibi olmak, edebiyata yenilik getireceğini düşündüğu şiir kitabını yayımlamak, Hüseyin Nazmi'nin kız kardeşi Lamia ile evlenmektir. Bu hayallerden ilkinde giden adım, kız kardeşi İkbâl'in Vehbi Efendi'yle evliliği sayesinde atılır. Ahmet Cemil, gazeteyi büyütme için babasından yadigâr kalan evi ipotek ederek yeni makinalar alınmasına imkân sağlar, böylelikle *Mirat-ı Şuun* gazetesine ortak olur. Ancak Vehbi Efendi, evlilik hayatı boyunca İkbâl'e iyi davranmaz, şiddet uygular, diğer taraftan evin hizmetçisi Seher'i taciz eder. Hamile olan İkbâl'e

uyguladığı şiddet sonucunda karısının ıstıraplı bir şekilde ölümüne neden olur. Bir taraftan İkbâl, diğer taraftan Raci sebebiyle Ahmet Cemil'in Vehbi Efendi'yle yaşadığı anlaşmazlık, gazetenin başyazarlığından alınmasıyla neticelenir. Gazete sahibi olma hayalini gerçekleştiremeyen Ahmet Cemil, şiir kitabını bitirmeyi başarır, ancak Raci'nin alay içeren şiddetli eleştirileri sonucunda kitabını yakmak durumunda kalır. Ahmet Cemil, aralarındaki maddi uçurum sebebiyle Lamia'ya bir türlü aşkını itiraf edememiştir. Gazeteyi ve İkbâl'i kaybettiği süreçte Hüseyin Nazmi'yle olan görüşmelerinde Lamia'nın bir subayla nişanlandığını öğrenir. Hayat karşısındaki tüm isteklerinin gerçekleşmediğini gören, diğer bir ifadeyle hayata karşı yenik düşen Ahmet Cemil, bir taşra memuriyetiyle İstanbul'u terk etmekten başka çare bulamaz. Böylelikle Ahmet Cemil'in Tepebaşı Bahçesi'nde mavi bir gecede kurduğu hayalleri İstanbul'dan ayrılacağı siyah bir gecede son bulmuştur.

Mai ve Siyah romanı, Servet-i Fünun Topluluğu'yla yakından ilgilidir. Zira bu topluluğun eserlerinde görülen "hayal-hakikat çatışması" ve "kaçış" teması en güzel karşılığını bu romanda bulur. Ayrıca, edebiyatta yenilik yapmak isteyen bir şair olan Ahmet Cemil, bir temsilci konumunda Edebiyat-ı Cedide topluluğunun şairidir. Onun edebiyat ve şiir hakkındaki görüşleri Servet-i Fünun şairlerinin sanat anlayışlarıyla örtüşmektedir. Dolayısıyla *Mai ve Siyah*, bu edebiyat topluluğunu temsil eden bir neslin romanı olarak okunmalıdır.

Mai ve Siyah, Latin harfleriyle ilk defa 1938 yılında Hilmi Kitabevi tarafından basılmıştır. Halid Ziya, bu baskıya bir önsöz eklemiş ve eserini de sadeleştirerek yayımlamıştır. Halid Ziya'nın sadeleştirdiği bu metin 1942 ve 1957 yıllarında yeni baskılarını görmüştür. Elinizdeki bu kitap hazırlanırken, Halid Ziya'nın 1938'de sadeleştirerek yayımladığı ilk baskı esas alınmıştır. Sadeleştirme yapılırken

romandaki Arapça ve Farsça kelimelerle tamlamalar için günümüz okuruna hitap edecek en uygun karşılık verilmeye çalışılmış, mümkün olduğunca metin ile okur arasındaki mesafe kısaltılmıştır. Buna rağmen edebiyata dair kavramlar, Arapça ve Farsça kelimelerle yüklü mısralar, Ahmet Cemil'in yaptığı tercümeleler, Fransızca ibareler ve eser isimleri bahsinde metnin orijinali korunmuş, gerekli açıklamalar dipnotlarda yapılmıştır. Ayrıca, *Mai ve Siyah* resimli olarak tefrika edilmiş bir romandır. Tefrikadaki resimler eserin 1898 yılındaki ilk baskısına aynı şekilde aktarılmıştır. Bahsi geçen resimler, tefrika ve kitaptaki yerleri göz önünde bulundurularak elinizdeki metnin ilgili yerlerine eklenmiştir.

Son söz olarak kitabın yayına hazırlanışı aşamasında emeği geçen Ötüken Neşriyat çalışanlarına teşekkür ederim.

İbrahim Özen
2024, Ankara.

MAİ VE SİYAH

BİRKAÇ SÖZ¹

Mai ve Siyah için sadeleştirilmesi ve yeni yazıyla tekrar basılması hakkında ısrar edenler olduğu gibi eserin, yeni yazıyla basılmasına değil, fakat sadeleştirilmesine karşı çıkanlar da bulundu. Eser eski hâlinde var olmakta devam ediyor, eğer ona genç nesil de ilgi gösterecekse yeni yazıyla basılması bir zorunluluk demek oluyor, bu takdirde de sadeleşmesine şiddetle ihtiyaç var; dilini onun kabul edebileceği bir şekle sokmak girişimin doğal bir gereği demektir.

Ancak sadeleştirmek için ne yaptım: Tamlamaları, bilinmeyen kelimeleri, ağır cümleleri bugünün zevkine uydurmak istedim. Üsluba, ibarelerin inşa tarzına, kısacası eserin yapısına asla dokunmadım. Tersine hareket, kitabı asıl niteliğinden uzaklaştırmak olurdu.

Tamlamaları ve kelimeleri değiştirirken bunların hayale ait olan özelliklerini açık dille korudum. Hatta mesela “bârân-ı elmas”, “bârân-ı dürr-i siyah” tamlamalarını, sonra hikâyenin kahramanı şairin kendi şivesinde kullandığı tabir ve tamlamaları bıraktım. Bunlara dokunmak mümkün değildi. Kitapta kalan kelimeleri yeni nesilden bilmeyenler olabilir, fakat inancıma göre yenilik, dilini, yenisi kadar eskisini de bilmemek değildir. Hiçbir millette hiçbir aydın genç yoktur ki kendi dilinin geçmişini öğrenmesin.

---

¹ Halid Ziya Uşaklıgil’in *Mai ve Siyah*’ın 1938’de yayımlanan baskısı için yazdığı önsöz. (Haz.)

Yapılan işe dair fazla açıklamaya ihtiyaç duymuyorum, ortaya çıkan eser için niteliğini göstermeye yeterlidir.

İmla için de birkaç söz ekleyeceğim:

Görülecek ki imlada kendimce uygun bulduğum değişiklikler var. Karar kapısı kapanmamış olduğundan ben görüşüme ve söyleyişime göre yazdım, nitekim bir taşra çocuğu da kendi telaffuzuna göre bir imla kullanmaktadır ve kullanacaktır. Hiç kimseye “Beni taklit ve bu tarzı takip ediniz!” diyecek yetkiye sahip olmak iddiasında değilim, ancak kendi kişiliğime ait olan yetkiyle yetiniyorum.

Halid Ziya Uşaklıgil
(1938)

1

Sofranın etrafında yedi kişiydiler.

Bir gün, *Mirat-ı Şuun*'un² imtiyaz sahibi Hüseyin Baha Efendi, matbaaya yüzünde bir başka sevinç parıldayarak girdiği zaman dört sayıdan beri devam eden “Dahili Sanatlar” makalesinin altına son kelimesini iri bir yazı şeklinde karalamakla uğraşan başyazar Ali Şekip'e demişti ki:

“Yarın değil öbür gün *Mirat-ı Şuun* onuncu senesinin üç yüz altmış beşinci gününü tamamlıyor. Çarşamba günü için...”

Ali Şekip hemen cevap vermişti:

“Hiçbir şey yazamam. Ziyafet verilmeyince bir satır yazı yok.”

Bu gece işte, Tepebaşı Bahçesi'nde yazı heyetine o ziyafet veriliyordu.

Davetliler *Mirat-ı Şuun* gazetesi yazarlarından ibaretti. Bütün bu gençler dört saat hep içmişler, bir saat hep yemişlerdi. Şimdi parmaklarının arasında karnı doyduktan sonra yalnız uğraşıyor olmak için oyalananlara özgü gevşek bir tavırla yavaş yavaş yuvarladığı bir elmanın kabuğunu bir parçada çıkarmaya çalışan Ali Şekip'ten başka, hepsi, sandalyelerinin yerini değiştirmişler; sofradan az çok çekilmişlerdi. Sofrada artık yemek sonuna özgü bir dağınıklık etkisini sürdürüyordu; kahvenin gelmesine kadar unutulmuş bırakılmış elma, portakal kabuklarıyla

² *Mirat-ı Şuun*: Olayların aynası. (Haz.)

dolu son tabaklar, diplerinde kırmızı damlalar görünen şarap kadehlerinin yanında duruyor; sofranın kenarından yer yer çıkan tütün dumanı bir süre dalgalanarak lambanın etrafında dönen bir bulut oluşturduktan sonra dağılıyor; beyaz örtünün üzerinde yüksek yemiş tabaklarının, sürahilerin, kadehlerin, oraya bırakılmış bir fesin şarap lekelerine karışan gölgeleri lambanın oynak ışıkları altında kâh küçülüp kâh büyüyor... Şurada devrilmiş bir tuzluk... Ötede birisinin can sıkıntısıyla üç çataldan yapmaya çalıştığı bir piramit... Yer yer tabakların üzerine ya da şişelerin yanına bırakılmış peçeteler... Düşmüş de kaldırılmasına üşenilmiş bir bardak... Sofrayı baştanbaşa örten bir kargaşalık sanki yedi güçlü çenenin hücumundan yorgun düşmüş, bezgin bir yıkıntı kümesi şeklinde serilmiş bir sofa.

Hepsi başka bir hâldeydi: Bir tarafta Ahmet Cemil – hoş kıvrıntılarla bükülerek kulaklarından dolaşan uzun sarı saçları ensesine dökülmüş bir genç– ellerini ceplerine sokmuş, bacaklarını uzatmış, ağzında sallanan sigarasının minimini bulutlarına süzgülü gözlerle dalmış düşünüyor; ta öbür ucunda Sait, Raci –arkadaşlarının şaireyn³ diyecek alay ettikleri iki genç şair– diğer bir şairin ayağına ip takmış sürüklüyorlar; biri –kısa, zayıf, kuru, öyle ki susuz bir yerde yetişmiş zannedilir– yanında boş kalmış bir sandalyeye eğilerek iki sandalye ötede imtiyaz sahibi Hüseyin Baha'nın idare memuru Ahmet Şevki'ye anlattığı dertlerini dinlemek için kulak kabartıyor; kafaları buharla şişmiş olan bütün bu adamlar geciken kahveyi bekleyerek orada, şu dağınık sofranın kenarında yarım kalmış sözleri tamamlıyorlardı. Herkes söylüyor, hiç kimse dinlemiyordu. Ahensiz, vezinsiz aletlerden oluşan bir müzik heyeti gibi başlangıçsız, sonsuz, kırık dökük konuşmalar, çok içilmiş, çok yenmiş zamanlara özgü bir serseri fikir ve söz akışı...

³ Şaireyn: İki şair. (Haz.)

Ali Şekip elmasını soymuştu, bozmayarak, sakatlamayarak çıkarmayı başardığı kabuğu karşıda şaireynin arasına fırlattı:

“Raci! Seni çatlattım!..” dedi.

Onlar sözlerini kesmediler, Raci diyordu ki:

“Bak, fikirlerimin sonucunu söyleyeyim. Onda tek bir şey var: Yalnız ben yazayım, benden başka kimse yazmasın, diyor!”

“Demek edebiyat tekeli! İmtiyaz sahibi: Hüseyin Nazmi.”

Raci gülererek sustuğu zaman bir ara arkadaşı –parlak siyah gözlü, derin kırkılmış güre sakallı bir genç– başıyla Ali Şekip’i işaret ederek sordu.

İkisi de onun şakasını anlamamıştı. Uzaktan olayı takip eden kısa, kuru çocuk –Saip– yanlarına yaklaştı, yere düşen elma kabuğunu bir ucundan tutarak gösterdi, nükteyi açıkladı: Onun anlatımına göre meyvelerin kabukları öyle tam soyulursa şeytan çatlarmış! O, Ali Şekip’in şakasını pek parlak buluyor, kırık kırık, çirkin bir sinirli kahkahayla gülüyordu. Şaireyn bundan zevk alamadılar.

Raci, “Puf!..” dedi. “Soğuk! Sıfırın altında 30! Şunu *Mirat-ı Şuun*’un bir sayfasında imza koymadan yayımlasalar herkes Ali Şekip’in olduğuna yemin ederdi.”

Başyazar işitmedi. Kendi kendisine, “Şimdi de ötekini çatlattı,” diyordu.

Ötede idare memuru –kısa, şişman; bıyıkları seyrek, o kadar ki yolunmuş zannedilir, yanakları kıpkırmızı, öyle ki berber sakalından iz bırakmamak için derisini soymuş sanılır; hiçbir çağa sığmaz bir yaşta; bir adam ki yürürken yuvarlanıyor, otururken gömülüyor denebilir– şairler topluluğuna döndü, kendisiyle eğlenmişler zannıyla, “Ahmet Şevki Efendi’nin burada olduğu unutulmamalı...” dedi. İşitenler güldüler. İdare memurunun, kendisinden bahse-

derken Ahmet Şevki Efendi demesinden herkes hoşlanırdı.

Elleri ceplerinde düşünen Ahmet Cemil hafifçe dönerek dudaklarının arasından bir şey söyledi, fakat işitilemedi.

Bu ara kısa, zayıf, kuru çocuk şairlerin yanından ayrılmış, tekrar imtiyaz sahibinin sırlarına ilgi göstermişti. Bu sırada Hüseyin Baha Efendi matbaa idare işleri memurundan bahsederek ve muhatabının bir sözüne cevap vererek diyordu ki:

“Ne? Doğruluk ha? Hay saf adam hay! Elini versen parmaklarını eksik bulursun.”

Bu ara Ali Şekip, “Kahve!” diye bağırdı. “Kahve içmeyecek miyiz? Kahve!..”

O zaman, birden herkes bir şeyin eksik olduğunu, onu bekleyerek burada kaldıklarını hatırladılar, yedi ses bir nakarat gibi tekrar etti:

“Kahve! Kahve!”

İmtiyaz sahibi –Hüseyin Baha Efendi kendi isminden çok sıfatının unvanıyla anılır– parmağıyla uzaktan kahve getiren uşağı gösterdi. Bütün bu çılgın çocuklar ayaklarını vurarak, çırpınarak, bağırarak nakaratı tekrar ediyorlardı:

“Kahve! Kahve!”

Eğlenmeye, gülmeye, bağırmaya bahane arayan bu gençler hep alkışladılar, sanki bu gece neşelerine şu bir fincan kahveyle güzel bir son vereceklerdi.

Fincanları kapıştılar, kimisi ayakta durarak, kimisi bir sandalyenin kenarına ilişerek kahvesini içmeye başladı. Tepsinin üstünde yalnız bir fincan fazla kalmıştı. Uşak karsız bir bakışla etrafına baktı, ta ötede hâlâ o durumda düşünen Ahmet Cemil’i gördü, yaklaşarak dedi ki:

“Kahve sizin mi?”

Ahmet Cemil dalgın bir şekilde cevap verdi:

“Zannederim.”

Sonra birdenbire doğruldu, elini fincanına uzatarak biraz ötede hâlâ Hüseyin Nazmi'yi, arkadaşı Sait'le çekiştirmekte devam eden Raci'ye döndü, kuru bir sesle, "Demin Hüseyin Nazmi için bir şey söylüyordunuz," dedi, "o burada bulunsaydı ne cevap verirdi bilmem; fakat öyle zannediyorum ki sadece bir gülümsemeyle susardı."

Ahmet Cemil'in ağzından bu söz bir çırpıda kararlılıkla çıkmıştı. Raci ilk önce bu tarzda kendisine söz söylenmesine şaşırılmış gibi göründü, sonra cevap vermek istedi:

"*Gencine-i Edeb*⁴ başyazarını –bu sıfatı küçümser bir tavırla söyledi– herkesin sizin kadar takdir etmesi gerekmez. Siz birbirinizin yazdığını anlarsınız, herkesin de sizin gibi anlamasına bir gerek göremiyorum."

Şimdi herkes susmuştu. Havanın içinde sanki bir şimşek çakmış, bir fırtınanın tutuşmak üzere olduğu yolunda uyarılmıştı.

Sait boş fincanını sofraya koydu; Ali Şekip sekizinci elmanın kabuğunu tam çıkarmaktan vazgeçti. Hüseyin Baha Efendi daha iyi dinlemek için burnunun üstünden daima düşen gözlüğünü büsbütün salıverdi. Kuru, kısa, zayıf çocuk biraz daha yaklaştı. Herkes Ahmet Cemil'in başlamasını bekliyordu, bu uzun sarı saçlı genç, hepsince bir başka yaratılışa sahip olmak üzere tanınır, o söze başlarken herkes bir hürmet duygusuyla susardı. Fakat hepsi ümitlerinde aldandılar, o bekledikleri fırtına patlamadı; Ahmet Cemil hâlâ düşünmekte devam ediyormuşçasına tam ölçülü bir dil ve tavırla dedi ki:

"Bu fikir yürütme tarzı, bilmem geçerli olabilir mi? Sizin edebî fikirlerinizi... -şu son kelime Ahmet Cemil'in ince dudakları biraz basılarak ancak fark edilen bir alayla söylendi- herkes gibi ben de bilmekteyim. Buna şaşırarak, bunu garip bulmak şöyle dursun hatta tersine işaret ede-

⁴ *Gencine-i Edeb*: Edebiyat hazinesi. (Haz.)

cek bir şey görsem, emin olunuz ki inanmak istemem. Sizi gücendirmek fikrine hizmet etmeyerek güvence veririm ki zaten size meslek değiştirtmeye kalbimde küçük bir heves bile yoktur. Ne olur, varsın bizi övülmeye değer görmeyen o kadar arkadaşlar içinde şair Raci de bulunsun... Bugün *Gencine-i Edeb*'in iki bin adet satılışına Hüseyin Nazmi sebeptir diyorlar.”

Raci'yi hiçbiri sevmezdi. Bulaşıcı bir gülümseme bütün dudakları dolaştı, herkeste bu sözlerden hoş bir haz uyanıyordu. Raci küçümseyen bir bakışla cevap vermeye çalışıyordu.

Ahmet Cemil dinleyenlerin sevgisinden emin bir konuşmacı güveniyle gülümseyen dudaklarını fincana uzattı, sözünün devamında özellikle gecikiyormuşçasına kahvesinden uzun bir yudum içti, sonra dedi ki:

“Hüseyin Nazmi'yi aşağılama fırsatı arayanları anlayamıyorum. Her gün kucak kucak önünüze yığıldığı o güzellikleri, edebiyat binasının o yeni temellerini görmemek için insanın gözlerini kapaması, bugün kaleminden taşan zafer çılgınlığını iştmemek için insanın kulaklarını tıkaması gerekir... Şakalarla onu durdurmak istiyorsunuz, boş fikir! Görmüyor musunuz ki bugün dehasının pınarı köpürmüş bir nehir gibi akıyor: İleriye, daima ileriye akıyor! Onun coşkun dalgalarına set mi çekebileceksiniz? Anlamıyor musunuz ki mümkün değil! O en saf kaynaklardan güç alarak, en yüksek tepelerden atlayarak, en gönül okşayan vadilerde dolaşarak, en temiz kayalardan süzülerek büyüye büyüye yükseldi. Düşmanları biraz ağızlarını açsalar boğulacaklar...”

Saip –kısa, zayıf, kuru çocuk– hazzından ellerini ovuyordu. Sait dayanamadı, arkadaşı Raci'den ayrıldı.

“Evet!” dedi.

Ali Şekip gizlice Raci'yi gösterdi; Raci kinden, kıskançlıktan oluşan bir hisle sanki boğuluyordu.

Ahmet Cemil ince parmaklarıyla yumuşak sarı saçlarını taradı; gözleri yarı kaybolmuş, ansızın gelen bir fikir dalgasıyla tutuşmuş kadar parlak yüzü -lambanın ışığıyla yarı gölgeli bir tablo şeklinde, kendisini dinleyen, bütün sözlerine katıldıkları gözlerinden okunan bu arkadaşların karşısında- Raci'ye yarı dönük, yarı muhatap bir durumda devam etti:

“Siz şiirimizi bıraktıkları noktada değişmeden kalmasını görmek istiyorsunuz, ama buna imkân olamayacağına bir türlü inanmak istemiyorsunuz...”

Raci'nin dudaklarında sanki küçümseyici gülümsemesi donmuş, orada yapışmış gibi ne dağılıp ne açılıyordu.

Ahmet Cemil'in yanaklarına hafif bir renk çıkıyor, dudaklarına bir titreme geliyordu. Fakat sesi, saf bir ahenk kadar kulakları okşayan, ruha sıcaklık veren sesi -uçtukça uçma kabiliyeti artan kırlangıçlar gibi- söyledikçe güç buluyordu.

“Şiirin nasıl bir yol takip ettiğini anlamıyorsunuz. Fuzuli'nin saf ve samimi şiirine tercüman olan o temiz dilin üzerine sanat gibi, süs gibi iki belayı musallat etmişler; dilde onlardan başka bir şey bırakmamışlar, öyle şeyler söylenmiş ki sahiplerine şair demekten çok kuyumcu denebilir. Bir ucundan tutulsa da silkilse taş parçalarından başka bir şey dökülmeyecek... Dili cansız bir kütle hâline getirmişler. Bakiler, Nedimler, o deha perisinin, alınlarına ilahi bir nur koyduğu adamlar, bu dilden, bu cansız kütleden ne çıkarabileceklerinde hayrete düşmüşler; dili -üstünü örten süs ve yapmacık yükünün altında zayıf, sarı, artık görülemeyecek, belki yok denebilecek bir hâle gelen ruhu- Veysilerin, Nergisilerin eline vermişler; o güzel Türkçeye anlaşılmaz şeyler söyletmişler. Bunu inkâr etmek mümkün değil... Dört yüz sene emekle dilin üzerine yığılan bu kof şeyler işte sonunda zamanla yavaş yavaş sıyrılıp savruldu...”

Ahmet Cemil şimdi kendisini unutmuş; yalnız göğsünü şişiren, zihninde tekdüze darbelerle vuran bir sabit fikirle söylüyorcasına kimseye bakmayarak; hatta söylediğinin farkında olmadan devam ediyor; bütün etrafında bulunanlar –sanki bu genç konuşmacıdan çıkan cazibe nefesiyle tabiattan yüksek bir noktaya çekilmiş bir hâlde, hareket etmeyerek, gözleri dalarak, nefeslerini tutmak isteyerek bir vaizin karşısında heyecandan uyuşmuş duranlar gibi– dinliyorlardı.

“Bilseniz, şiirin nasıl bir dile ihtiyaç duyduğunu bilseniz! Öyle bir dil ki... Neye benzeteyim bilmem! Konuşan bir ruh kadar etkili olsun, bütün kederlerimize, sevinçlerimize, düşüncelerimize, o kalbin bin türlü inceliklerine, fikrin bin çeşit derinliklerine, heyecanlara, öfkelere tercüman olsun; bir dil ki bizimle beraber güneşin batışındaki hüznü renklere dalsın düşünsün, bir dil ki ruhumuzla beraber bir yasin üzüntüsüyle ağlasın. Bir dil ki sinirlerimizin heyecanına eşlik ederek çırpınsın... Hani ya bir kemanın telinde ele geçirilemez, anlaşılabilir, bir kurala bağlanamaz nağmeler olur ki ruhu titretir... Hani ya tan yeri ağarmadan önce ufuklara hafif bir renk uyuşmasıyla dağılmış sisler olur ki üzerlerinde resmedilemez, belirlemez yansımalar uçar; bakışlara buseler serper... Hani ya bazı gözler olur ki sonsuz karanlıklarla dolu bir ufka açılmış kadar ölçülemez, nerede biteceği mümkün olamaz derinlikleri vardır, duyguları yutar... İşte bir dil istiyoruz ki onda o nağmeler, o renkler, o derinlikler olsun. Fırtınalarla gürlesin, dalgalarla yuvarlansın, rüzgârlarla sarsılsın; sonra veremli bir kızın yatağı kenarına düşsün ağlasın, bir çocuğun beşiğine eğilsin gülsün, bir gencin ümitle parlayan bakışına saklansın. Bir dil... Oh! Saçma söylüyorum zannedeceksiniz, bir dil ki sanki tamamıyla bir insan olsun.”

Ahmet Cemil'in titreyen sesinde ezgiyle dile gelen saf ahenk, dehanın sihirli esasına dokunmuş zannedilen yüzünde parlayan bir ilham yıldızı; lambanın hafif ışığı ve dalgalanan tütün dumanları arasında yükseliyor hissi veren görünüşü, ruhu okşayan bir nazım şeklinde titrek dudaklarından dökülen bu sözler, sanki burada bulunanları bir çekim alanı içine almıştı.

* * *

Ahmet Cemil'i bir seneden beri tanıyorlardı, geçen sene Mekteb-i Mülkiye'den çıkıp da basın dünyasına atıldığı zamandan beri... Onu bir kere görmek, sevmek için yetmişti; herkes severdi, daha doğrusu bir çeşit hürmet ederdi.

Son söz üzerine Ahmet Cemil yorgun bir tavırla iskemlesine atıldı. O son kelimedden sonra öyle bir hâlde geldi ki hiç söylememiş, deminden beri orada suskun, düşünceli oturuyormuş zannedilirdi.

Raci yüzü fena hâlde kızarmış olduğu hâlde yanına yaklaştı, ellerini sofranın kenarına dayayarak yarı alay, yarı tehdit karışık bir tavırla dedi ki:

“Bunlar öyle şişkin fakat öyle boş sözlerdir ki içinde bir şey bulmak mümkün olamaz.”

Ahmet Cemil cevap vermek istedi. Zaten sofrada genel bir hareket olmuştu. Raci'nin karşılığı kargaşalığa geldi, şimdi bahçenin müzik takımı gece faslına başlamak üzereydi; kemanlar hazırlanıyor, kırık dökük nağme parçaları işitiliyor, bahçe memurlarından biri elinde mumlu değneğiyle dolaşarak halkın tekrar toplanmasına kadar tutumlu kullanmak amacıyla söndürülen gazları yakıyordu. Hep ayağa kalkmışlar, şöyle bir iki tur yaptıktan sonra –bahçenin böyle yan ve ıssız bir yerinde pineklemeğe– ortarlarda bir yerde oturmak istemişlerdi. Hatta Ali Şekip ziyafetin hiçbir tarafında eksik bırakmamak üzere bir nargile ısmarlayacağını imtiyaz sahibine hemen ima bile etmişti.

Ahmet Cemil izin istedi, o aydınlık ve kalabalık bir yere şu gizli ve yarı karanlık tarafı tercih ediyor, buradan ayaklarının altında serilen Haliç'in ve İstanbul'un aydınlık bir gökyüzü altındaki manzarasına karşı düşünmek istiyordu.

Onlar ayrıldıkları vakit geniş bir nefes aldı, sanki büyük bir zahmetten kurtulmuş gibi kendisini yalnız, ötede beride yemek yiyen birkaç kişiden, ara sıra görülen iki üç sessiz garsondan başka halktan; biraz ötede uyanmaya, harekete başlayan kalabalıktan uzak, düşünceleriyle yalnız kalmakta büyük bir vicdan rahatlığı duydu. Zaten ölçülü yiyip içme alışkanlığına rağmen bu gece şu ziyafet şerefine, biraz da arkadaşlarının ısrarına karşı –o da alışkanlığının tersine olarak– biraz ölçüyü kaçırmış, biraz dayanabileceğinden fazla içmişti. Şimdi yavaş yavaş beyninden süzülen bir şey; damarlarının içinden, kemiklerinin arasından hafif hafif titremelerle akarak; sanki bütün bedenini, iradesini çekerek ayaklarından doğru çekiliyor, gidiyor, vücudunu direnmesi mümkün olmayan bir güçle erite erite dağıtıyor gibiydi. O vakit geçici bir gayretle kendisini toplar; bir uçuruma yuvarlanmıyor, toprakların arasına süzülüp akıyor olduğundan emin olmak istiyormuşçasına gözlerini açar, ayaklarını çekerdi.

Arkadaşları Ahmet Cemil'i böyle bir hâlde bıraktılar, onlar gider gitmez dudaklarının arasından, “Aman bu Raci!” dedi.

Bu adamdan, ilk tanışma dakikasından başlayarak duyduğu nefreti şu üç kelime tamamen açıklardı. Onu hiç sevmez, sevmemek mümkün olduğu kadar sevmezdi. Raci o adamlardan biriydi ki dünyaya hiçbir şey olmamaya mahkûm edilerek geldikleri hâlde her şey olmak isterler.

Raci de en çok olamayacağı bir şey olmaya yelteniyordu: Şair! Ahmet Cemil pek iyi bilirdi ki bu adam bilmem kimin bir gazeline nazire söylemek için bir gün Boğaziçi'nin ta Kavak iskelelerine kadar gidiş geliş seferine katlanmış, on kuruş da masraftan çıkmıştı da ancak iki buçuk beyitle dört kafiye bulabilerek dönmüştü. O vakit zafer kazanmışçasına matbaaya girdiği zaman Ahmet Cemil elindeki kâğıdın üzerinde yirmi otuz çizilmiş satır arasında sağ kalabilmiş altı mısra ile bir mısraın yalnız son kısmını –evet, son kısmını– görmüştü. Aman ya Rabbi! Şair Raci dedikleri işte buydu! Bu kadar hiçliğiyle beraber her üstünlük sahibine düşman... Bunun bir güzel şeyi beğendiği, kudretli bir arkadaşı takdir ettiği daha görülmemiş. Sanki diğerlerinde bir üstünlüğün kabulü kendisinde bir eksiklik doğuracakmış gibi bir küçük takdir gülümsemesini bile esirger. Bu adamın beğendikleri yalnız ölümlerden ibarettir. Ölümler, onlar artık olağanüstüleşmiş, şu edebiyat pazarından çekildikleri için rekabetten uzak kalmışlardır. Ahmet Cemil bir gün Batılı bir edebiyatçıdan naklen, “Mezar taşı şöhret heykelinin dayanak yeridir,” dediği zaman orada bulunan Raci'ye dönerek, “Al, sana göre bir söz, öyle değil mi?” demişti. Bu yolda şakalarıyla Raci'yi kendisine düşman etmişti. Fakat ne zararı var? Zaten Ahmet Cemil yalnız herkes tarafından takdir edilmiş olmakla onun düşmanlığına hak kazanmış olmuyor muydu? Herkes tarafından takdir edilmiş olmak sözüne de Ahmet Cemil geniş bir mana vermez.

İnsanın olsa olsa kendi mesleği dışında olanlarca yani tarafsızlarca takdir edileceğine şüphe etmez. Onu arkadaşları seviyorlardı fakat o muhabbet içinde kim bilir ne kadar saklı kinler, ne derin kıskançlıklar vardır! Bugün kendisini takdir edenler yarın –kendisini düşürmeye sebep olabilecek bir şey yazsın– bakınız nasıl gülerler. Ah, bu basın dünyası! Bir seneden beri o dünyanın az tecrübe-

lerini mi görmüş, az acılıklarını mı tatmıştı! Okuldayken nasıl hayallere daldardı! Bugün kim bilir ne kadar gençler vardır ki o âlemde bir zevk hayal ederler fakat bir kere o çirkin basın hayatına girseler... Ahmet Cemil kin ve kıskançlık dedikçe hep Raci aklına gelir. Bu adam basının dünyasında bu tür yaratıkların özel bir örneğidir. Düzeltile bakarken dizgi yanlışlarına dikkat edecek yerde ötekinin berikinin hatalarını bulmaya dikkat eder. Bir gün mesela Ahmet Cemil'in bir makalesinde yanlış bir isim tamlaması bulunduğu için bir hafta alay etmiştir. Pek fazla kuralcılıkla övünür; Arapça, Farsça pek iyi bilmek iddiasındadır da bir kere Arapça bir gazetenin üç satırını tercüme edememiştir. Gazetede görevi muhabirlerin getirdiği haberi düzeltmekten ibaret kalır. Ne vakit bir makaleciğe filan ihtiyaç görülse bu görevin kendisine verileceğinden korkarak akşam fazla kaçırıldığından bahsederek sersem olduğundan söz eder. Matbaada onu kimse sevmez, hele idare memuru –o kendisine Ahmet Şevki Efendi diyen yuvarlak adam– Raci'den bahsedilse ateş püskürür; onun kadar alacağına sayılmak üzere para alan, matbaada kimse bulunmadığı zamanlar rastlarsa gelen ilanların ücretine el koyan bir yazar –işte matbaa işlerinde bulunalı on sene oluyor– hiç görmemişti.

Ahmet Cemil, “Aman bu Raci!” dediği zaman işte bütün bu ayrıntılar o üç kelimenin söyleniş tarzının içine sığmıştı.

Bakınız, başyazar Ali Şekip büsbütün başkadır. Raci'yle tam bir zıtlık teşkil eder. İri boylu, geniş omuzlu, açık yüzlü, ancak otuz beş yaşında olan bu adam biraz safca –tabirde zariflik tercih edilmese– biraz budalaca olmakla beraber *Mirat-ı Şuun* yazı heyetinin en fazla bilgi sahibi kişisidir. Hukuka ilgisi vardır, çok kitap okumak sayesinde az çok her şeyden anlar, küçük yaşından beri basında çalışmıştır, dünya siyasetinin en önemsiz ayrıntıları bile

ezberindedir, sanki bir ansiklopedik sözlük gibi beyninin içinde yapraklar döndükçe bilgiler çeşitlenir, fiziğe ait bir şey yanında yönetime dair bir kısma rastlanır, bununla birlikte son derece alçak gönüllüdür, bildiğinden emin olmayanlara özgü bir korkaklıkla herkesten iyi konuşabileceği konularda susmayı tercih etmek âdetidir. Onun için kendisini tanıyanlar ondan hiç korkmazlar, yanında en saçma şeylerden bahsederler de o düzeltmekten utanır hatta Raci'nin gazellerini güzel bulmamaya bile cesaret edemez, zaten edebiyata kesinlikle bağlılık iddia etmez. Bir gün bir fıkra yazmıştı da arkadaşlarına okumak için matbaaya getirdiği hâlde okumayarak, "Alay edecekseniz! Neme gerek! Bana siyasi makale yazmak ne güne duruyor," diyerek yırtmıştı. Onun için Ahmet Cemil de, bu bir küçük çocuk kadar utangaç adamın samimi bir dostudur. Ali Şekip o adamlardan ki insan ellerini ellerine koyacak olursa onlarda hissedilen manevi temizliğin sıcaklığıyla hayatın birçok kötülüklerinden kalpte ortaya çıkan buzların eridiğini duyar. Ahmet Cemil, Ali Şekip'in yalnız bir şeyini affedemez: O da bütün utangaçlığıyla beraber bu adamın ara sıra şaka yapmak istemesidir. Bu saf yüreği incitmiş olmamak için Ahmet Cemil en katlanılmaz şakalarını bile hoş bulmuş gibi görünür. Onun şakalarıyla eğlenen bilhassa Raci ile Sait'tir. Raci yaratılışından gelen hainliğe, Sait de kişisel bir karaktere sahip olmayıp da ötekinin berikinin yaptığına göre hareket etmek alışkanlığına uyarak Ali Şekip'e ağız açtırmazlardı. Sait hakkında Ahmet Cemil'in açık bir fikri yoktur, çünkü Sait'in görülür bir varlığı yoktur. Sait her soruya "evet" diyen, her duyduğu fikre, "Benim de fikrim budur," cevabını veren fakat bütün bu dönemliği zaten beyni gayet hassas bir yörünge üzerinde çevrilmeye mahkûm olarak yaratılmış olmaktan başka bir sebeple tercih etmeyen bir gençtir ki kötülük etmez, iyiliğe davet edilmezse iyilik etmek aklına gelmez, şah-

sının varlığından yokluğundan şüphe edilir, hatta şiirine de katlanılabılır bir adam olduğu için Raci'yle çoğunlukla aynı duyguda çıkmasına Ahmet Cemil gücenmez.

Saip –kısa, zayıf, kuru çocuk– Ahmet Cemil'in sinirlerine dokunan işte bu yaratıktır. Bunun görünüşünden duyduğu soğuk ürpermeyi hatta Raci hakkında bile hissetmez. Saip; o, küçük boyda yaratılmış, kemikleri gelişmemiş, kasları kemiklerinin üstünde kurumuş, küçük gözlü, ufak yüzlü, daima ayakta, daima harekette, kulaklarıyla gözleri daima uğraş içinde, bu dünyaya görülme-yecek şeyleri görmek ve işitilmeyecek şeyleri işitmek için gelmişçesine gözleri mesela Ali Şekip'in bilmem nerede nahiye müdürü olan eniştesine yazdığı bir mektubu yandan okumaya çalışırken kulaklarını odanın köşesinde idare memuru Ahmet Şevki'nin –Ahmet Şevki Efendi'nin– kâğıtçıyı az parayla savmak için harcadığı sözlere adar. Onun için mesela çarşamba günü imtiyaz sahibi Hüseyin Baha Efendi'nin evinde uskumru dolması olacağını bilir çünkü bir gün evvel dizgici yamağı Emin'e, "İki okka alacaksın. Dolmalık olacağını unutma! Geç kalırsan yarına yetişemez..." dediğini tamamiyle işitmiştir. Raci parasız kaldığı vakit Ahmet Şevki Efendi'nin çekmecesinde para olup olmadığını Saip'ten soruşturur çünkü o mutlaka çekmece- nin bir tarafına atılan bir ilan ücretini görmüştür. Mesela birkaç kişi arasında konuşma esnasında bir söz gürültüye karışsın da anlaşılmasın, Saip'ten sorunuz, o mutlaka anlamıştır, size de anlatır. Ona her yerde rastlanılır. Matbaada herkesten çok işinin başına devam ettiği, bir kitapçının hesap defterini tuttuğu, sabahleyin Mekteb-i Hukuk derslerine gittiği hâlde Babıali Caddesi'nden çıkarken bakınız, bir matbaa kapısında önüne geçen birisine mesela o gün Ahmet Cemil'in bir manzumesinin iki beytini okurken, biraz ötede tütüncü dükkânına uğrayarak filan derginin filan sayısının ne kadar basıldığını araştırırken; matbaaya

giriniz, yazı masasının kenarında, “Selanik özel muhabirimizden aldığımız bir mektuptur,” diye başladığı bir kâğıda sahte bir mektup uydurmakla uğraşırken görürsünüz. Matbaada herkesten çok o çalışır, çeşitli makaleler yazar, yabancı gazeteleri okur, tercüme eder, taşra mektuplarını özetler. Ahmet Cemil’in bu çocuk hakkında –çocuk diye tanınır çünkü yirmi yaşını herhâlde geçmiş olmakla beraber çocukluktan kurtulamamıştır– duyduğu şey...

Bakınız, işte şimdi bile o aklına geldiği için vücudunda ürpermeye benzer bir şey duyuyor.

Ahmet Cemil’in sanki vücudunu iki kol tutmuş, sonu olmayan bir derinliğe çekiyordu. Kendisini toplamak istedi. Fakat fikrinin bütün kendini yönetme gücüne sahip olmakla beraber vücudunu kaplayan o büyük yorgunluğa karşı koymak mümkün değildi. O vakit kendini zorlayarak sanki vücudundan yavaş yavaş uzanıp gidiyormuşçasına uyuşan bacaklarını çekti. Bahçenin bu yüksek noktasının önünde yayılan bütün manzarayı, bir rüyanın silinmiş şekillerine benzeten bulanmış gözlerinde yeterli bir güç toplamak istedi. O ara müziğin uzaktan gelen ahengini taklit ederek kendisine biraz dayanma gücü vermiş olmak üzere hafifçe, belirsizce ıslık çalmaya başladı. Şimdi Ali Şekip, Raci, Sait, Saip, bütün bu yüzler beyninden silinmişti; bu çalınan şey tanıdık geliyordu, neydi? Neydi? Her vakit, bahçeye hemen her gelişinde dinlediği bir şey... O vakit aklına geldi. Waldteufel’in bu meşhur valsini ne vakit dinlese bütün hayali meydana çıkardı. Onun ismini kendine özgü şekilde tercüme etmişti: Bârân-ı Elmas!⁵ Ne güzel, ne hülyalar getiren, nasıl rüya âlemleri açan bir isim...

⁵ Bârân-ı elmas: Elmas yağmuru. Bu tamlama romanın özü ve temasıyla ilişkili olduğu için ilk geçtiği yerde sadeleştirilmeden verilmiştir. (Haz.)

Bakınız, işte gözlerinin önünde gördüğü bu şeyler; başının üzerine açılan bu gökyüzünde, yazın şu sıcak gecesine özgü bir buğuyla örtülü zannedilen bu mailikler içinde titriyormuş, dalgalanıyormuş sanılan bütün bu yıldız alayları, bunlar bir elmas yağmuru değil mi?

İçkinin tesiri altında bulanarak süzülen gözlerinin önünde donuk mailikler üzerine avuç avuç sarı pullar serpilmiş gökyüzü sallanıyor, sallanıyor, şimdi karşısında tepelerin uyuyan sırtlarına dökülecek ya da denize doğru akan belirsiz manzara yavaş yavaş yüksele yüksele yerler gökler gecenin bu aşk havası içinde şiddetli, devamlı, vücudu yaka yaka eritip dağıtan bir buseyle birbirine sarılarak tek bir varlık olacak zannediyordu.

Ah! Bu elmas yağmuru... Bahçenin durgun havasını dağıtan, içinde bir aşk esintisi, sıcak ve baygın bir nefes gibi sanki ta göklerin sezilemeyen yüksekliklerinden dökülen bu nağmeler... Kâh kalbin en derin noktalarından geliyormuşçasına içten, hafif, sanki sessiz, kâh bir keder taşkınına aksetmişçesine patlayarak, haykırarak; bazen bir şikâyet inlemesi, bazen bir perişanlık iniltisi...

Şimdi Ahmet Cemil, altından yer kaçıyor, başından gökyüzü uçuyor, vücudu bir boşluk içinde yuvarlanmaya başlıyor zannındaydı.

Elmas yağmuru!

İşte işte; sanki göklerden dökülen, karşısında şu bayırın eteğinde yer yer parıldayan, denizin siyahlıkları içinde

şurada burada ışıldayan bu ışıklar; işte işte, dans ediyor; yağıyor; onlar da bir elmas yağmuru fakat hayatta yüksek şeylere tutulmuş gözler gibi aşağıdan yukarıya yağıyor; ta o göklere, o üzerinde gülümseyen nurlar, çalkalanan mailiklere doğru yağıyor.

Bir rüya içinde ya da sihir âlemi karşısındaydı; kemanların titreyen inleyişleri, flütün kahkahaları, sanki bu aletlerden, bütün bu kırışlarla tahta veya bakır parçalarından sihirli bir nefesle canlanarak, kanatlanarak uçuşan küçük küçük nağmeler birbirine atılıyor; birinden ötekine bir ayrılık sesi, ötekinden bir ıstırap iniltisi, şundan bir hasret inlemesi, diğer birinden bir ümit cevabı çıkararak, bütün o çaresiz insan ruhuna özgü acılıkların tatlılıkların hazinesi taşıyor; mai siyah kelebekler gibi uçuşarak, birbirleriyle dudak dudağa bir kavuşma içinde dağılıyorlar, yükseliyorlar; sonra bunlar o parlak gökyüzünün mailiklerine, şu karanlık denizin siyahlıklarına serpiliyor; işte işte şu aşağıya süzülen, şu yukarıya uçuşarak siyahlara bürünen soluk ışıklar! Elmas yağmuru...

Son bir nağme tufanıyla ansızın bir karar bütün bu hayaller dizisine son verdi. Ahmet Cemil sanki bir rüyadan uyandı, etrafına baktı. Şimdi her şey gerçeğe geri dönmüş oldu. Başını çevirdi, burada niçin bulunduğunu anlamak için düşündü, baktı, o vakit hatırladı. Arkadaşları şüphesiz orada işte şuracıktan bir parçasını gördüğü bahçenin kalabalığı arasında olacaklardı. Onların yanına gitmeye ne gerek var? Ta ötede dönen bir tablonun yalnız bir kısmı şeklinde gözünün önünden akıp giden şu gezinenlere, ağaçların arasında küme küme oturan bütün bu halkla onun bir bağı var mı ki gitsin de o kalabalığın içine atılsın? O bu dünyada herkesten uzak, herkese yabancı değil mi?

Şimdi kendisini biraz topluyor, şakaklarında hafif bir serinlik hissediyor, zihnini ateşli bir bulutla örten buhar yavaş yavaş açılıyordu: Onun dünyası işte şu yavaş yavaş

açılan beyninin içinde mai bir gökyüzü, o mai gökyüzünün içinde birçok gülümseyen ümit yıldızlarından ibaretti. Orada da bir elmas yağmuru...

İşte gözlerini kapayınca görüyor: Mai bir gökyüzü altında büyük bir kır ki sabahın hüzünden ve neşeden, renkten ve karanlıktan, sessizlikten ve nağmeden, gölgeden ve hayalden; o birbiriyle hem aynı hem ayrı zannedilen zıtlıklarından meydana gelmiş hâli altında, henüz uykusundan tamamıyla sıyrılamamış mahmurluklarla yüklenmiş sisler arkasında boğulan ufuklara doğru uzanıp gitsin. Üzerinde bir gökyüzü ki geceden kalma siyahlıklarla gündüzün ilk parıltılarının uyumundan oluşan esmer bir renkle gözleri okşar, bir belirsiz renk altında mai bir atlas hâlinde görünen gökyüzünün derin bir köşesinden Venüs'ün beyaz gülüşü hâlâ görünür, el değmemiş bir saflıkla ışıldayan bir göz gibi bakmaktadır...

O lacivertliklerin bir tarafında henüz belirsiz bir ışıktan toz savruluyor gibidir. Bu kırın üzerinden, o gökyüzünün altından bir peri alayının kanatlarıyla dalgalanıyor denebilen hafif bir hava uçar ki dikkat edilse bir manevi dünyanın ezgilerine benzer nağmelerle titrer. Bütün manzaralar sabahlara özgü o rengin belirsizliği içinde hava ve hayalden meydana gelmiş bir gölge şeklinde durur; fakat bir zaman gelir ki birdenbire bir ihtişam çağlayanı dökülür, biraz önce sönük duran gökyüzü sanki bir yangınla dolar. Ufkun bir kenarından güneşin bağrından kıra bir ışık tufanı döker, gökyüzünün bu muhteşem yangını altında kır karışıklıktan sıyrılır, bütün kır taze bir hayatın canlılığıyla tutuşur...

Ahmet Cemil burada, hayalinin şu gösterişli tablosunu yaşatırken, "Ah! O ümit güneşi!" diyordu. Onu ne kadar senelerden beri bekliyordu.

Henüz yirmi iki yaşındaydı. Öyle bir yaşta, gençliğin öyle hassas bir devresinde ki; fikir, aydınlık bir gökyü-

zünün elmas yağmuru altında parlak hülya âlemlerinde kanatları kırılmış bir kuş gibi henüz topraklara düşmemiş; gözler ışıklı bir hayal ufkunun ışıklarıyla doluyken bir perde altında siyah bir köşenin açılmak üzere olduğunu henüz görmemiş; yalnız aydınlık, sevinçli bir sabahın rüyasına dalmış; ümit güneşinin üzerine ta uzaklarda bir ufkun içinde hazırlanan bulutların dökülmeye hazır olduğunu anlamamıştı. Henüz yirmi iki yaşında, bütün maneviyatı yalnız bir ümidin gerçekleşmesini beklemekte... Şöhret bulmak, yazar olmak, herkesçe tanınmak, bugün o kadar acılıklarına göğüs vermek için hayatını zehirlediği bu edebiyat dünyasının bir gün yüksek zirvelerine çıkmak ve ismini o kadar yükseltmek ki... O hayal ettiği yüksek mevkiye bir sınır bulamıyor; sonra da bu derece yükselme emellerine kapılıyor olduğundan kendi kendine utanıyordu. Yazar olmak, şöhret sahibi olmak, senelerden beri bütün düşüncesi bu değil miydi?

Ta okulda bir kimya kitabının üzerine başını dayayarak, gözleri ötede siyah tahtanın üzerinde unutulmuş, yarım kalmış bir matematik denklemine dalarak; fikri bir hayal rüzgârı üzerinde, bilinmeyen emeller boşluğunda uçtuğu zamanlardan beri bütün varlığını kaplayan emel, şöhret arzusu değil miydi?

Ahmet Cemil daima aceleci ve telaşlı yürüyüşüyle, âdeta koşarak Babıali Caddesi'nin kenarından çıkarken şu kitapçı dükkânları, cam kapıların aralarından fark edilen şu kütüphane müdavimleri, bu matbaalar, sabahtan akşama kadar fikir ve sanat hareketlerinin tek akış yolu olan şu cadde bir gün olacak ki onun büyüleyici etkisi altına girmiş olacak. Şimdi birkaç eski okul arkadaşıyla sekiz on yazardan başka herkes için tanınmayan biri olan bu genç, bugün koltuğunun altında bir iki kitapla buradan bir gölge gibi çıkarken bir gün olacak ki rastlantı sonucu bir kitapçının dükkânına gözü ilişecek olursa okuldan henüz çıkmış

iki genç edebiyat meraklısının birbirine kendisini gösterdiğini fark edecek... Ah! O zaman göğsü nasıl bir övünme havasıyla şişecek! Şimdi oradan var olduğu sanılan bir cisim şeklinde geçiyor; gören yok, bakan yok, ama o zaman... Yolunun üzerinde isminin yavaşça fısıldandığını işitecek ve ciğerlerinden sıcak bir şeyin aktığını duyacak...

Zaten bu sonuca, bu ümidin gerçekleşmesine layık olmak için az mı sıkıntı çekmiş, hayatın zorluklarına az mı katlanmıştı? Bugün yirmi iki yaşındaydı; fakat bu yaşa gelinceye kadar...

Ahmet Cemil'in düşünceleri bir daha kesintiye uğradı. Uzaktan imtiyaz sahibi Hüseyin Baha ile idare memuru Ahmet Şevki Efendi'nin yaklaştıklarını gördü. İmtiyaz sahibi gelince dedi ki:

“Allah cezasını versin! Düzelmeyecek, evde kendisini bekleyen karısını, çocuğunu düşünmek yok ki... Yine oraya gitti... Ötekilerini de beraber sürükledi. Biz üç kişi kaldık; artık yavaş yavaş yavaş yola çıksak...”

Ahmet Cemil, Raci'nin ikide birde Palais de Cristal'de geç vakte kadar kal-

dıktan sonra geceyi de evinden başka yerde geçirdiğini bilirdi. Kaç kere bahtsız karısı matbaanın kapısına kadar gelerek beş altı yaşındaki yavrusuyla kocasını arattırmış, Ahmet Cemil'le beraber bütün arkadaşlarını, ne cevap vermek gerekeceği hususunda şaşkın bırakmıştı.

